SVERIGES DÖV HISTORISKA SÄLLSKAP

Utgivare: Sveriges Döv Historiska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.
Redaktionskommitté: Per Eriksson.
Layoututförande: Per Eriksson och Göran Andersson.
Ansvarig utgivare: Per Eriksson, Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro.
ISSN 1401-9566

• NR 8 • ÅRGÅNG 4 • MAJ 1998 •

Ledare

❑ För ett tag sedan utlyste SDHS en tävling om namn till vår tidning. Flera förslag har kommit in: *Dövkrönikan, Döv hävd, Döv tid, Dövas Tid, Dövas gamla tidning, Dövas tidning från förr, Historiska dövtidningen, Dövspegeln, Döv backspegeln, Döv och då, Döv då, Döv förr, Bakdövblick, Dövbakblick, Dövt från förr.*

Vilket namn tycker du passar bäst på vår tidning? Skicka in ditt förslag till SDHS, adressen finns på sista sidan av årsskriften.

Denna årsskrift innehåller korta artiklar av de, som ställde upp under seminariet i Örebro oktober 1997. Tyvärr blev Carl Magnus Lindgren sjuk just denna dag. Men tack vare Carl Magnus´ välvillighet har SDHS erhållit manus till årsskriften.

I höst anordnar SDHS dövhistoriskt seminarium i Uppsala den 10-11 oktober. 1999 håller vi seminarium i Härnösand i oktober.

Per Eriksson

Tack!

❑ Örebro Dövas Sport Fiske Klubb ställde upp lördagskvällen med stekta laxkotletter och rökt regnbågsforell. Speciellt forellen var mycket god, fiskeklubben hade under SDHS´ årsmöte rökt på baksidan av Dövas Hus. Tack ska ni alla fiskare ha!

Årsskriften har kunnat komma till stånd tack vare seminareavgifter och bidrag från Stiftelsen Sven Jerrings Fond samt Stiftelsen Lars Hiertas Minne. Ett hjärtligt tack till bidragsgivarna!

Per Eriksson

Dalgarnos handflatesystem

Dalgarno var från Aberdeen, Skottland. Han flyttade sedan till Oxford. 1680 hittade han på ett handflatesystem, med vilket man kunde meddela sig med varandra.

Alexander Graham Bell, som uppfann telefonen, föddes i Edinburgh. Bell lärde sig Dalgarnos handflatesystem och flyttade till USA. Bells fru var döv. Sedan spreds Dalgarnos system i USA. Speciellt bland dövblinda har hans handflatesystem fått stor spridning. Helen Keller föddes 1880 i USA. Under sina första 19 månader var Helen seende och hörande. Efter en allvarlig sjukdom förlorade hon hörsel och syn.

Filmades på Manilla

1904 då Helen var 22 år gammal skrev hon boken "Mitt Lifs Historia",

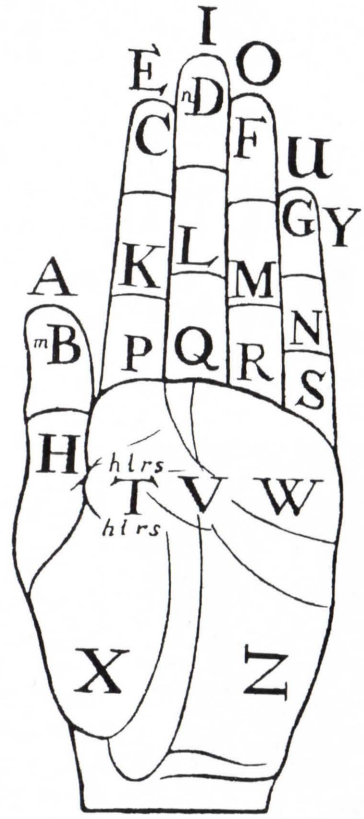

Dalgarnos handflatesystem, 1680

där jag har läst om hennes bibliografi. Som kommunikation använde Helen Dalgarnos handflatesystem. Lars Ohlson som var lärare på Blockhusudden 1955-1970 filmade Helen Kellers besök på Manillaskolan. I filmen ser man att Helen använder Dalgarnos system. Blockhusudden var en realskola för döva 1955-1970.

Per Eriksson

Dövskolans utveckling i Örebro

Den kanske roligaste delen under seminariet var när vi fick ett långt perspektiv på hur Örebros dövskola har utvecklats. Sex levande levande exempel ur historien ställde upp och berättade om sin skoltid i Örebro. Först Anneli Örlegård som berättade hur det kändes att växa upp under 1960-talet som döv långt hemifrån. Tore Petersson berättade om sin stränga skoltid, som slutade 1933. Därefter Ulla-Bell Thorin som berättade om 1940-talet, då hörapparaten gjorde sitt segertåg.

Carl Rasmussen berättade humoristiskt om sin skolgång 1956-1965. Då kunde man inte se så mycket förändringar. Men då kom två söta elever Sara Simonsson och Mia Modig i nuvarande klass 6 från Birgittaskolan. Då blev det förändringar: teckenspråket är tillåtet, nya ämnen som inte fanns förut; engelska, kemi, fysik och fria ämnesval på B- och C nivå. Dövskolan i Örebro har alltid varit en externatskola, förutom en kort period då ett elevhem har funnits inom skolans område.

Tore Petersson, 1929-1933:

Zommarins två ansikten

Jag blev döv 3,5 år gammal. I början gick jag i skola för hörande. Men när läraren upptäckte min dövhet, så fick jag börja på Stureskolan.

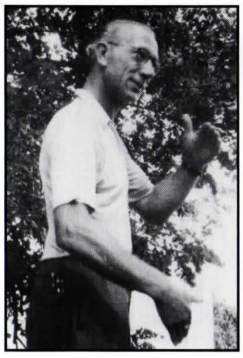

Hilding Zommarin föreläser på Riis herrgård 1947.

Jag undrade varför alla viftade med händerna. Jag trodde att han hade kommit till fel skola. Under lektionerna fanns det inget teckenspråk. Läraren Nordenmark var mycket sträng under lektionerna. En annan lärare, Folke Söderling, var mycket mjukare speciellt under musiken då det fanns t ex folkdans.

Björkris

Rektor Zommarin var en mycket sträng person. Det hängde ett en meter långt björkris som de bestraffade eleverna med på Stureskolan. Ibland kom externatets föräldrar till skolan och undrade varför eleverna fick så mycket stryk och hade blåmärken. Till svar fick de att här på skolan bestämmer vi med vår uppfostran. Det angick inte externatet.

1934 blev jag snickare och såg på dövas förenings anslagstavla att rektor Zommarin skulle föreläsa på dövföreningen. Nyfiken gick jag dit med inställningen att det skulle bli dödstråkigt att behöva avläsa Zommarins mun. Till min verkliga förvåning fick jag se ett underbart teckenspråk från Zommarins händer. Helt levande och uttrycksfullt var det!

Grundlig inspektion

Jag gick då fram till Zommarin och frågade varför han inte använde teckenspråket på Stureskolan. Nej barnen ska kunna prata. Jag förstod Zommarins åsikt i och med att döva skulle ut i arbetslivet och umgås med hörande. Men ändå tyckte jag att Zommarin var för sträng på sin skola.

Zommarin kom alltid en minut försenad till morgonsamlingen. En grundlig inspektion gjordes. Om någon elev hade lortiga skor, så var personen tvungen att på en gång gå till sitt fosterhem och putsa skorna.

Belöning

Dock fanns det en annan sida hos Zommarin. Varje eftermiddag cyklade en tidningspojke förbi Stureskolan och kastade en tidning. På samma gång gjorde tidningspojken groteska grimaser åt de döva eleverna. En stureskoleelev med namnet Anton var mycket sur på tidningskillen. Just vid detta tillfälle på eftermiddagen fick Anton tag i tidningskillen. Anton gav grabben ett rejält stryk på grund av grimaserna.

Samtidigt såg Zommarin däruppe i skolbyggnaden genom fönstret vad Anton gjorde. Anton blev uppkallad till Zommarins expedition med bultande hjärta. Självklart var Anton beredd på att få stryk av sin rektor. Men vad hände? Jo, Zommarin sa att han såg allt genom fönstret vad Anton hade gjort med tidningskillen. Beröm kom från Zommarins hand på Antons hjässa. Samt en kronas belöning fick Anton från rektorns ficka! Tidningskillen gjorde aldrig mera sina grimaser mot dövskolan.

Fotnot: 1935 kostade 1 liter mjölk 0:27, biomatine för barn 0:35, 1 kg saltat fläsk 1:92.

Tore Petersson

Ulla-Bell Thorin, 1940-talet:

Hård disciplin

Jag gick i skolan under1940-talet. Det var en mycket bunden skoltid. Någon frihet fanns inte, allt var auktoritärt uppdelat.

Jag har skrivit mycket om detta i min bok "Berövad kärlek". Skolan var för "oegentligt dövstumma". Varje dag skulle vi niga fint 15-20 ggr. På lektionerna fanns det inget teckenspråk. Men på rasterna fick vi teckna.

Ulla-Bell Thorin

Talövningen en pina

Men det var jobbigt på rasterna att jämt hålla ögonen på de kompisar som hörde bra. Det berodde på att när rasten var slut, så ringde de in med en rastklocka. Då skulle eleverna stå i två led utanför dörren.

Talövningen var en ren pina. Först skulle jag säga *a, o, u, i* sedan *bä, bä, bi, bi, bi.*

Speciellt ämnet geografi var inget vidare för mig. Jag fick ägna hela tiden åt att lära mig uttala namnen korrekt i t ex *Halmstad.* Därför fick jag aldrig några kunskaper i geografi.

Rektor Zommarin hade en hård disciplin. Jag har aldrig sett honom teckna i skolan.

Ulla-Bell Thorin

Gravstenen oralismen. Något årtal är inte påskrivet för att oralismen alltid spökar i kulisserna.

Calle Rasmussen, 1957-1965:

Bra faddersystem

Jag gick fyra år på Stureskolan, 1957 till 1961. Sedan på Birgittaskolan 1961-1965.

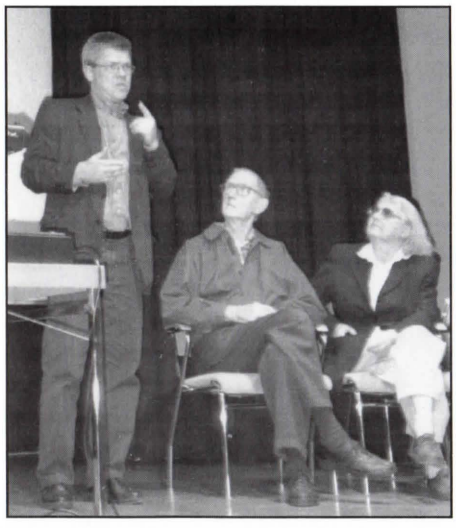

Carl Rasmussen föreläser medan Tore Petersson och Ulla-Bell Thorin ser på.

När jag kom till dövskolan, så kunde jag inte teckna något alls. Rektor Zommarin var en extremt disciplinerad maktperson med en cigarr, som luktade här och där.

Jag själv är vänsterhänt och de tvingade mig att använda höger hand. På så vis var jag sämst i klassen hela tiden.

Disciplin

Disciplinen var att alla skulle buga fint varje morgon. Frisyren var bestämd likadant för alla pojkar och flickor. Flickorna hade en exakt kjollängd just vid knät, som inte fick ändras. Att sjunga psalmer var helt enkelt ett *måste* för alla. Svårt var det för de att då kunna använda stämbandet vid sådana tillfällen. Teckenspråk fanns inte i fosterhemmen. I fem år fick jag genomlida söndagsskolan.

När jag äntligen fick bo på elevhemmet här intill på Birgittaskolans område, så blev det lättare för mig. Vi spelade fotboll och och åkte skridsko.

De som kunde prata bra fick oftare talövningar än andra, som var dåliga. För mig var det svårt att kunna uttala bokstävernao ochu..

Mycket läxor

Det fanns ett faddersystem som var mycket bra. Eleverna i klass 6-7 tog hand om nybörjarna i klass 1. De visade runt på skolan, var man åt mat och andra praktiska detaljer.

Vi hade mycket läxor. På lördagarna slutade skolan kl 10.30.

Zommarin var som sagt en mycket auktoritär person med sträng uppfostran. Men när Zommarin tog med en klass upp till sin älskade fjällstuga, Dikanäs så var han en helt annan person. Eleverna fick låna kläder, skor och skidor. Han var en mycket mera varmhjärtad, omtänksam person privat.

Carl Rasmussen

Anneli Örlegård, 1969-1978:

Min tid som elev på 1970-talet

Först vill jag beskriva lite om min bakgrund. Jag föddes en augus tidag 1962 i Kristianstad. Mina föräldrar är döva och troligen är jag född lätt hörselskadad. Jag kunde i alla fall höra.

Vid fem års ålder blev jag döv efter sviterna av en hjärnhinneinflammation (meningit). Det uppstod problem om var jag skulle gå i skolan. Mina föräldrar försökte att inskriva mig på dövskolan i Lund men fick avslag av skolledningen där. Därför började jag på Birgittaskolan en augustidag 1969.

Efter en termin flyttade jag och några elever till Lillåstrandskolan. Den hade då några externa klasser som tillhörde Birgittaskolan. Fotot här bredvid visar oss i ettan med läraren Marianne Fernhagen. Jag var klädd i en blommig byxa och står som andra elev från vänster.

På Lillåstrandskolan fanns det bara två döva klasser. Vi hade inte något gemensamt med de andra hörande eleverna. Det kändes tråkigt att vara på Lillåstrandskolan, att vara avskilda från Birgittaskolans övriga döva elever.

Roliga lektioner

Jag kom tillbaka till Birgittaskolan 1971 i fjärde klass. Sigvard Fredriksson blev vår lärare. Vi var då fyra tjejer och tre killar i klassen.

Jag upplevde Sigges, som vi kallade honom, lektioner som roliga. Vi fick uttala orden rätt och lära oss namngeografi på ländernas huvudstäder. Det kom att fastna i huvudet på mig, vilket jag senare har haft stor nytta av. Jag kan till exempel ordningen på planeterna från solen till Pluto. Det är Sigges förtjänst. Han använde tecken under lektionerna.

Vi fick ofta ta emot studiebesök. Det tyckte jag var jobbigt, att arbetsron störddes.

Jag var den ende i min klass som inte hade föräldrarna boende i Örebro. Jag var mycket avundsjuk på de andra, eftersom jag var tvungen att sitta på tåget varje fredags och söndagseftermiddag.

Från fjärde klass kom jag till ett fosterhem som betydde mycket för mig. Fosterföräldrarna var döva. Det kändes att komma hem igen i och med att jag var van vid teckenspråket hemifrån.

I koncentration! Jag sitter i mitten.

Hörapparater var bortkastat

Fosterföräldrarna arbetade båda som lärare på Birgittaskolan. Kanske det gav mig inspiration att satsa på lärarbanan?

Efter hjärnhinneinflammationen hörde jag ingenting. Jag var alltså döv. Trots min dövhet var det ett måste att använda hörapparat. Nu efteråt måste jag erkänna att trots hörapparaterna, så hörde jag ingenting alls!

I början fick jag kroppsburna hörapparater. Men de var i vägen när man skulle vara ute och leka. En dag såg jag en kille i min klass fick nya huvudburna hörapparater. Då blev jag avundsjuk. Jag ska ha en sån jag!

Sagt och gjort gick jag till hörselingenjören under rasten. Jag sa rakt ut att jag minsann också vill ha en likadan huvudburen hörapparat som min klasskompis hade. Hörselingenjören svarade att jag egentligen hörde för dåligt för att få en sådan. Men jag gav mig inte.

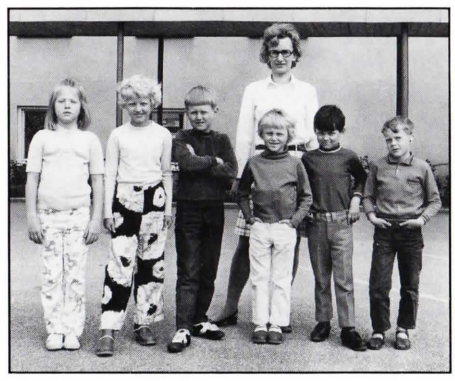

Vi ettor på Lillåstrandskolan 1970 med lärare Marianne Fernhagen

En sådan ska jag ha, därmed basta!

Det tog tid men jag fick mina huvudburna hörapparater. Stolt gick jag tillbaka till klassrummet. Visserligen kom jag för sent till lektionen men jag visade läraren mina nya hörapparater. Trots det hörde jag ingenting. Det var liksom bortkastade år för mig att tvingas använda hörapparater.

En del av mitt liv

I stället för rytmik fick vi lära oss att spela blockflöjt. Vi brukade uppträda vid avslutningar och sånt. Jag som är döv och hörde ingenting! Jag vet fortfarande inte hur vi lät men det var roligt.

I och med att mina föräldrar var långt borta i Skåne, så kom döv personal på Birgittaskolan att betyda mycket för mig. Till exempel döva på Birgittaskolan var slöjdläraren Sven Bäckman, Rose Jansson i köket och sömmerskan Britta Wistrand "tant sy". Britta var ett stöd för mig eftersom hon kände min familj och var skolkamrat med min faster Astrid.

När det var dags för högstadiet så flyttades vi till Almbyskolan. Jag slutade mina nio år (jag hoppade över tredje klass) på Birgittaskolan 1978. I dag är det lika roligt att varje gång få komma till min egen kära skola. Dövskolan är en del av mitt liv. En plattform för enskilda dövas fortsatta liv. Skoltiden på Birgittaskolan minns jag med glädje, likaså gymnasiala tiden efteråt i Örebro.

Anneli Örlegård

Mia Modig och Sara Simonsson, 1997:

"Självklart har vi teckenspråk!"

Som en kontrast mot de tidigare orala perioderna berättade flickorna Mia Modig och Sara Simonsson från klass sex, Birgittaskolan. Mia är ordförande i elevrådet. I deras klass är det 11 elever och två lärare. Mia och Sara berättade hur uppläggningen är i geografi, t ex Danmark med en uppställning av olika städer. I fysik lär de hur vattnet är uppbyggt. I kemin hur papperet är sammansatt. Engelska är samma som hörandes. I sjätte klass börjar det komma tillvalsämnen. Då kan man välja mellan franska, tyska och svenska för att utvecklas.

I teckenspråk finns nu transkription, dvs olika handrörelser. I textil och trä deltar både pojkar och flickor. I teater har de olika teman och på gymnastiken är det fotboll och volleyboll.

Det finns också möjlighet att lära sig amerikanskt teckenspråk. Talövning finns för eleverna att träna sig. På kvällarna kan man sysselsätta sig med t ex simträning och bakning. I skolmästerskapen för döva finns olika grenar, t ex slalom, innebandy, bordtennis, fotboll.

Efter presentationen frågade Tore Petersson flickorna om de hade teckenspråk i skolan. Svar blev "självklart har vi teckenspråk i klassrummet". Just detta svar visar dövskolans attityd från 1930-talet mot idag 1997.

Per Eriksson

Mia Modig och Sara Simonsson

Värnpliktiga skänkte grundplåt till ÖDU

Jag Addiswa Stenström är vice ordförande för Örebro Dövas Ungdomsklubb (ÖDU). Här på Birgittaskolan har jag varit elev och har sedan läst flera år i USA. Jag kom hem till Sverige 1995. Just nu läser jag fritidsledarlinjen på Västanvik Folkhögskola, Leksand. Jag vill i framtiden satsa på organisationsarbete. Min berättelse om ÖDU kommer här.

Addiswa Stenström skriver om Örebro Dövas Ungdomsklubbs utveckling.

Den nya gymnasieskolan för döva startade hösten 1967. Då började det komma många döva ungdomar. En samlingsplats saknades, en trivselplats för ungdomarna.

Kyrkoherden för döva Alvar Grundborg hade genom goda kontakter med löjtnant Fredriksson vid I 3 erhållit löfte om ekonomiskt stöd för arbetet bland döva ungdomar. Det fanns förutsättingar för att kunna lösa lokalfrågan. Då fanns det två ungdomsklubbar i Örebro. En för döva och en för hörselskadade.

Konkurrerade

Dövas Förening i Örebro Läns styrelse tyckte inte det var bra med två ungdomsklubbar som konkurrerade med varandra. Därför ordnades ett möte i dövskolerektor Sven Söderkvists hem den 14 september 1967 med följande närvarande personer: Sven Söderkvist, Lara Ohlson, Alvar Grundborg, Tore Petersson, Arne Lundquist, Johnny Schelander, Gunnar Brodin och Göte Andreasson.

De båda föreningarna hade dessförinnan ställt sina platser till förfogande och upplöstes. En ny ungdomsklubb bildades med namnet Örebro Dövas Ungdomsklubb (ÖDU).

Den nya interimstyrelsen blev: Arne Lundquist (ordf), Sven Andersson (vice ordf), Johnny Schelander (sekr), Gunnar Brodin (vice sekr), Birgitta Svensson (kassör) och Barbro Grundborg (uppbördsman). Ett allmänt möte hölls den 4 oktober 1967, Medborgarhuset, Drottninggatan, Örebro.

Vid mötet godkändes personvalen som hade gjorts 14 september samma år. Nästa årsmöte skulle bli september 1968. Medlemsavgiften fastställdes till 6 kr/år med inträdesavgift 1 kr. Medlemsålder skulle vara 16 år, eller som går i nionde klass på Birgittaskolan upp till 30 år.

Fin grundplåt

Den 27/10 1967 fick ÖDU en större pengagåva, 3.259 kr, som I 3:s idrottsförening hade insamlats bland regementets anställda och inneliggande rekryter på I 3. Summan blev en mycket fin grundplåt för ungdomsverksamheten.

Vid ett allmänt möte den 17/1 1968 valdes Hans Smedberg och Lars-Åke Åkesson som ungdomsrepresentanter för gymnasieskolan för döva utan rösträtt. Då hade ÖDU 64 medlemmar.

Februari 1968 öppnades ÖDU:s egna lokaler på Bilbergska gården, gamla Gumaeliusskolan, Kungsgatan, Örebro. I början var den bara öppen på onsdagarna. I september samma år anställdes en föreståndare, Tore Petersson, så att den kunde vara öppen varje dag. Då hade ungdomsklubben ansvaret för bokföring och drift. Personal anställdes. Tillsammans ordnade de frågesport, bingo, utflykter, olika typer av idrott.

Örebro Dövas Idrottsförening hade också sin verksamhet på Bilbergska gården, vilket uppskattades mycket. Örebro fritidsnämnd övertog ansvaret för Bilbergska gårdens drift och bokföring januari 1974.

I mars månad 1974 förstördes hela bottenvåningen genom brand.

Fortsättning på sid 9

Örebro Dövas Bridgeklubb

Jag har spelat bridge i snart 33 år. Jag vill först säga något om spelkortens historia sedan om bridge och till sist om dövbridge.

Kortspelet i Europa går tillbaka i medeltiden. Ordet kort kommer från latinets *charta*, vilket betyder pappersark. För att spela kort fordras tillgång på papper. Konsten att tillverka papper går långt tillbaka ända till 100-talet e Kr. Man vet att det fanns spelkort i Japan och Kina mycket tidigare än i Europa.

Teorierna om spelkortens uppkomst och dess historia är nästan lika många som korten i dagens kortlek. Man har velat göra gällande att det spelades kort i forntidens Egypten. Som bevis har man anförts att de tre damerna i äldre kortlekar kallas för Berenice, Arsinoe och Cleopatra. De tre är berömda kvinnonamn från gamla Egypten.

Förbud

Första gången som spelkort omtalas i Europa är i form av förbud som dyker upp ungefär samtidigt på flera ställen i slutet av 1300-talet, bl a i Florens, Paris, Barcelona, Nürnberg och Regensburg.

Den hittills äldsta upplysningen om kortspel i Norden finns i en privat utgiftsbok från 1487, som tillhörde unionskungen Hans och hans gemål. Peder Månssons Stridz-Laagh, från omkring 1520 förbjöd kortspel om pengar.

Antalet kort i en kortlek har genom tiderna varierat mycket. Tidigt uppstod två kortspeltyper; tarokspelet med 78 kort och den nuvarande med 52 st. Vi vet inte exakt när spelkorten kom till Sverige. Men det är dokumenterat under medeltiden.

Första gången kortspel och kortlekar är omnämnda i Stockholms Stads tänkeböcker 1498-1499. De äldsta bevarade svenska korten hittades under korstolar i Lunds domkyrka 1835. Där var en spaderknekt signerad av Robert Besniére, som var kortmakarmästare i Rouen 1554-1567.

"Synd och förfall"

1800-talets religiösa väckelserörelser betraktade allt spel som synd och förfall. På bönemötena gick man till storms mot "speldjävulen" med uttryck som "kortleken är djävulens bönbok" samt att kortspel och tärning är satans gärning. Även nykterhetsrörelsen tyckte att "spel, kvinnor och vin förde mannen till fattighuset". Lite av denna uppfattning finns kvar än idag.

Örebro Dövas Bridgeklubbs logo

I den engelska litteraturen från 1529 kan man läsa om bridgens föregångare, whisten. Alltså kan man säga att bridgens ursprung går tillbaka till i början av 1500-talet.

Ordet *whist* betyder tyst. Whistspelet var mycket populärt och 1728 skrev en engelsman Edmund sin första bok med titeln "Short Treatise". I boken skapade Edmund regler för intresserade whistspelare.

1834 uppfann Lord Henry Bentinch den s k hög-låg markeringen. Efter det har teoretikerna kommit med ett otal olika varianter som används idag.

Genombrott

1857 arrangerade Cavendich i London sin första whisttävling. Cavendich är pseudonym till Henry Jones, som skrev en bok om whist 1863. Sedan spreds intresset för tävlingsspel i USA något fortare än i England.

The American Whist Leauge bildades 1891 och då konstruerades den första tävlingsbrickan. J.T. Mitchell skrev en bok om förflyttning vid partävling och hur man ska räkna ut matchpoäng. Bridgens genombrott ägde rum i Portland Club, London 1894. Strax därefter spreds bridgeintresset på kort tid i Frankrike och USA.

I början av 1900-talet fanns det olika typer av bridge t ex auktions-, plafend- och kontrakts-. Den sistnämnda spelas idag tack vare Harold S. Vanderbilt som hittade på ett nytt poängberäkningssystem under en kryssning i Karibiska havet november 1925. 1928 arrangerades de första amerikanska mästerskapen i kontraktsbridge.

Sedan kom paret Ely och Jo Culbertson in i bilden. Ely gav ut 1929 sin tidning "The Bridge World". Sedan kom den berömda boken "Blue book" 1939. I den redogjorde Culbertson för alla sina teorier. Efter det har ett otal olika teorier/system utvecklats över hela världen.

Sveriges Bridgeförbund

Den svenska tävlingsbridgens skapare är framlidne chefredaktören för Svenska Dagbladet, Ivar Andersson, som redan 1919 varje vecka publicerade bridgeproblem i sin tidning.

Själva tävlingsbridgen kom i gång först 1928 för att sedan snabbt öka i popularitet. Einar Werner har berättat om hur Sveriges Bridgeförbund bildades; "Sveriges Bridgeförbund bildades 1933 eller 1934, vilket man vill. Något protokoll fördes nämligen inte. Tanken var att få sända ett lag som bestod av oss själva, våra fruar, fästmöer och närmaste vänner till de nystartade europamästerskapen.

Den vi ska tacka för förbundets utveckling är framlidne advokaten "Mille" Henriques. Hans entusiasm och generositet var enastående. Det var mycket tack vare honom som europamästerskapet kunde hållas i Stockholm 1936. Idag omfattar förbundet inte mindre än 700 klubbar med ungefär 21.000 medlemmar.

Dövbridge

Oslo Dövas Bridgeklubb är den äldsta klubben av alla i Norden. Den bildades 1939. Den 30 oktober 1944 bildades Stockholms Dövas Bridgeklubb och är den äldsta i Sverige. Eric Wiede var den drivande kraften och egentlige stiftaren av klubben. Han samlade ett trettiotal intresserade medlemmar, varav åtta kvinnor, inom Stockholms Dövas Förening. Då kunde klubben bildas.

Vem var Eric Wiede? Jo han var döv och levde 1914-1986. Han var skräddare på det kända varuhuset NK i Stockholm. Där fanns en bridgeklubb som Eric flitigt deltog i.

Eric spelade också i andra bridgeklubbar och vid Sveriges Bridgeakademins olika elitnivåtävlingar.

Den första nordiska kontakten inom dövbridgen skedde i Oslo maj månad 1949. Stockholms Dövas BK ställde upp med 6 spelare. I och med att norrmännen var duktiga så blev resultatet för stockholmarna blygsamma.

Samma år ordnades ett returmöte i Stockholm. Då bjöd stockholmarna bättre motstånd, så att norrmännen fick ett knappare segermarginal.

1952 utökades tävlingsutbytet på nordisk nivå. Först var det Helsingfors. Sedan i slutet av 1950-talet även Drammen, Göteborg och Köpenhamn. Då var det mest stadsmatcher. Det gällde då placeringar som räknades ihop för paren i partävlingarna.

Vid stadsmatchen 1961 i Helsingfors bestämdes det att NM i par för döva skulle spelas i Stockholm 1962. NM-par tävlingarna alterneras nu idag mellan de fyra nordiska länderna Norge, Finland, Danmark och Sverige.

Sveriges Dövas Bridgeförbund

Hur bildades och utvecklades Sveriges Dövas Bridgeförbund (SDB) från 1956 till idag?

En man med signaturen "SETH" (Stig Theander från Göteborg) skrev en artikel i SDR:s tidning med anmodan om att bilda ett bridgeförbund för döva före vänskapstävlingen under påsken 30 mars-1 april 1956.

Till Göteborg den 23 september 1956 kom ombuden från dövas fyra bridgeklubbar (Stockholm, Göteborg, Borås och Uddevalla). De diskuterade och bildade Sveriges Dövas Bridgeklubbs interimstyrelse: Ordf: Eric Andersson Göteborg, Ledamöter: Stig Jakobsson Stockholm, Stig Theander Göteborg, Verner Dahlberg Uddevalla, Joel Parkhagen Borås och suppleant Anders Andersson Uddevalla.

SDB höll sin första årsstämma den 23 mars 1957 i Stockholm. Då fanns det 111 anslutna medlemmar i dövas fyra bridgeklubbar. SDB:s första styrelsesammansättning blev följande:

Ordf Stig Theander, sekr Harry Lindström (även 1:a suppl), kassör Elias Kindahl, Vice ordf Percy Andersson, ledamot Verner Dahlberg, ledamot Eric Andersson och 2:a suppl Eric Wiede. Stockholms Dövas Bridgeklubb arrangerade det första svenska mästerskapet i par för döva 23 mars 1957. Axel Abrahamsson och Eric Andersson från Göteborg blev då de första döva svenska mästarna. Kronologisk ordning dövas bridgeklubbars bildande: Stockholms Dövas Bridgeklubb 1944, Göteborgs Dövas Bridgeklubb 1952, Uddevalla Dövas Bridgeklubb 1953, Borås Dövas Bridgeklubb 1956, Bridgeklubben 59, Malmö 1959, Örebro Dövas Bridgeklubb 1965, Jönköping Dövas Idrottklubb:s bridgesektion 1966, Trestads Dövas Bridgeklubb 1969, Dalom Dövas Bridgeklubb 1972 och Östersunds Dövas Bridgeklubb 1994.

Prisplakett Sveriges Dövas Bridgeförbund.

Örebro Dövas Bridgeklubb

Hur bildades Örebro Dövas Bridgeklubb (ÖDBK)? Döva i Örebro brukade träffas under dövas förenings samkväm och spela "bondtolvan" om pengar. I och med att Sveriges Dövas Bridgeförbund redan fanns så diskuterades det att spela kort i ordnad form. Det fanns det stort intresse i Örebro att bilda en bridgeklubb. Det fanns en kassabehållning från bondtolvans spel som under åren 1963-1964 hade vuxit till 294:11 kr. Summan överfördes till den nystartade bridgeklubben.

Utdrag från protokollet: "Bildandet av en bridgklubb hade varit i mången Dövas tanke och saken kungjordes den 2 januari 1965 i Almby Folkets hus i Örebro. Örebro Dövas förenings ordf. Tore Petersson valdes att leda förhandlingarna. Vid mötet hade 14 döva infunnit sig.

ÖDBK:s interimstyrelse blev följande: Ordf Lars Jisfalk, sekr Evon Eriksson, kassör Karl-Gustav Pettersson, suppl Karl-Axel Karlsson, suppl Erik Vik.

Lars Jisfalk skrev första protokollet om nytt namn till dövas bridgeklubb.

"Bridgeklubben skulle ha ett namn och förslag till detta saknades inte. Sex förslag fanns nämligen; BK Öre, BK Eyra, BK 65, ÖDBK och BK Spader Dam. Under prövning och någon stunds tänkande ströks alla utom två nämligen BK 65 och ÖDBK. Vid öppen röstning mellan dessa två blev det oavgjort med siffrorna 6-6. Då beslöts att rösta om, men nu med sluten röst. Inte heller nu kunde man enas utan det blev åter igen oavgjort, nu med siffrorna 7-7. Återstod bara en sak, nämligen lottning vilket också gjordes och där kom bridgeklubben att heta Örebro Dövas Bridgeklubb, ÖDBK. Ingen orättvisa skedd utan namnet förklingar bra bland de Döva, därom tror undertecknad att alla var överens om vid närmare eftertanke." Medlemsavgiften bestämdes till 10 kr.

Christer Rönnmark

Örebro Dövas Idrottsförening har vux

Förr har det funnits enskilda döva, som har idkat idrott. I "Tidning för dövstumma" nr 10-11/1919 står skrivet om en döv örebroare vid namn Mauritz Sternhammar. Mauritz brukade åka skridsko.

I slutet av 1890-talet fanns en roddklubb i Örebro som även arrangerade skridskotävlingar. Sternhammar ställde upp som nybörjare och blev givetvis slagen i och med att han inte behärskade tekniken. Men efter att ha blivit bekant med europamästaren Gustaf Fjaestad, så tränade de tillsammans. Sternhammar blev sedan duktig på skridskoåkning. Även i velocipedtävlingar och skytte ställde han också upp med framgång.

Efter 1936 blev det många döva ungdomar, som efter sin skolgång fick arbete i Örebro. En var Sven Petersson. Efter avslutad skolgång i Skåne bosatte han sig i Nora. Sven P var en duktig idrottsman. Han hade bland annat satt världsrekord för döva på 800 m löpning.

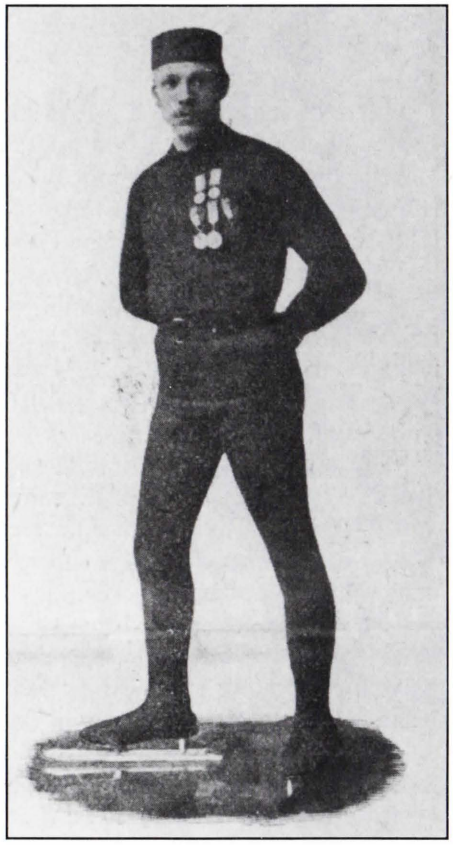

Mauritz Sternhammar, 1893

Framsynta

Många av döva i Örebro tävlade för dövas idrottsklubb från Linköping. Sven P kom med ett förslag att man skulle starta en egen idrottsklubb för döva i Örebro. Vid ett sammanträde den 30 april 1938 på gamla dövskolan på Sturegatan i närvaro av 12 personer bildades idrottsföreningen för döva. På inrådan av dövlärare Sven Schyberg och dövskolans rektor Hilding Zommarin valdes namnet "Örebro Dövas Idrottsförening" (ÖDIF).

På flera ställen i Sverige användes ordet "dövstumma" i dövas idrottsklubbar. Schyberg och Zommarin var framsynta och visste att enbart ordet "döv" skulle användas i offentliga sammanhang. Detta skedde efter beslut av dåvarande Skolöverstyrelsen 1 januari 1953 att enbart använda ordet "döv" offentligt.

Första styrelsen blev följande: Sven Schyberg (ordförande), Tore Petersson (sekr), Rune Johansson (kassör), Gottfrid Hjelm (vice ordf) och Bertil Holmgren (ledamot). Suppleanter blev Sven Petersson och Gunnar Karlsson. ÖDIF:s första stadgar antogs den 18 maj 1938.

Blått och vitt

Vid föreningens bildande hade ÖDIF 11 medlemmar som vid årets slut ökades till 12 st. Första gången ÖDIF representerade var vid Dövas Mästerskap i friidrott i Linköping 27-28 augusti med deltagare enligt följande: Rune Johansson, Erik Edman, Sven Petersson, Karl-Axel Pärlsjö och Eskil Holmgren. ÖDIF blev medlem 28/6 1938 i Svenska Gymnastik- och Idrottsföreningarnas Riksförbund. ÖDIF blev även medlem i Sveriges Dövas Idrottsförbund under samma år som bildandet skedde. Föreningens färger var blått och vitt.

"Årets idrottsman" började utses 1938. Priset var en pokal, som hade skänkts av dövskolans lärarkår. Erik Edman fick första inteckningen i lärarkårens vandringspris som "årets idrottsman" för sina prestationer i samband med DSM i friidrott i Linköping detta år. Sven Petersson blev ÖDIF:s förste döve ordförande. Den första kvinnliga ordföranden blev Karin Bäsén år 1983.

Wadköpingsspelen

Idrottsaktiviteterna har varierat under årens lopp. Från början var det friidrott. Året därpå fotboll. 1940 spelade ÖDIF bandy mot Hephata i 24 graders kyla! Även gymnastik och söndagspromenader ordnades.

1941 spelades en bandymatch mot Hephata i -30 kyla på stora Essingens idrottsplats. Med förkortad speltid genomfördes matchen och reslutatet blev 1-1.

Under samma år genomfördes en studiekurs i föreningskunskap. 1943 vann ÖDIF handboll för första gången. Under ÖDIF:s handbolls storhetstid har

Sven Petersson, bröllopsbild. Dövas Vän 1940/2.

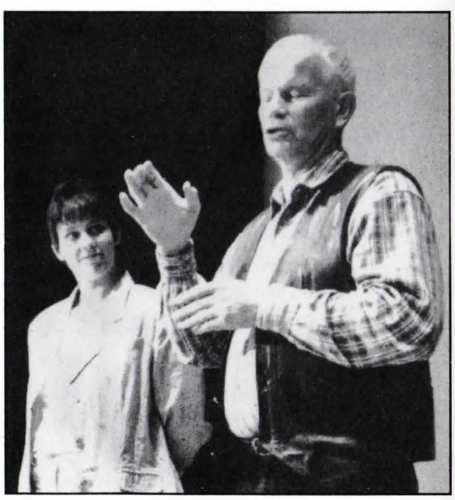

Maria Jonsson och Johnny Schelander berättar om ÖDIF.

it fram under sextio år

idrottsföreningen vunnit SM 25 gånger med sista gången 1994/1995. Fotboll vanns för första gången DSM 1951. I orientering var klubben DSM-vinnare individuellt 1951 och 1952 lag. ÖDIF arrangerade det första skolmästerskapet för döva i simning, friidrott och fotboll år 1964.

1968 uppstod Wadköpingsloppet för första gången. Det utvecklades sedermera till Wadköpingspelen, som blev en mjölkkossa för ÖDIF under många år med terränglöpning och handboll på programmet.

Namnbyte

Under 1980-talet har ett sk dagläger för döva barn anordnats under namnen "Solskola" respektive "Sommartoppen"med bl a orientering.

Medlemsantalet var från början år 1938 12 stycken. Antalet ökade till 41 år 1948. Sedan minskade det till 15 år 1966/1967. Plötsligt ökade det året därpå till 51 (45 män och sex kvinnor). Det var tack vare att gymnasieskolan för gravt hörselskadade och döva startade i Örebro. Antalet ökade år 1988 till 257 (150 män och 107 kvinnor). Dock sjönk medlemsantalet 1995/1996 till 201.

ÖDIF bytte namn till IF Nercia den 9 november 1969. Orsaken till namnbytet var att dagstidningarna ofta skrev "Dövas IF". En diskussion uppstod bland medlemmarna om namnbyte. 110 förslag inkom efter en annons i Nerikes Allehanda och föreningens tidning. Men inget förslag var lämpligt.

Vid ett möte föreslogs "Horebro" (Örebro på latin) och "Nericia" (betyder Närke). På nästkommande möte fanns flera förslag " Nericia", "Nercia" och "Örebro Dövas Idrottsförening". Omröstning vidtogs och "Nercia" fick 97% och "ÖDIF" 3% av rösterna. Det nya namnet blev "IF Nercia".

Handboll 1954. Översta raden: Erik Vik, Gustav Engström, Alex Johansson, Henry Svensson, Mauritz Olsson, Sune Eriksson. Nedre raden: Tore Petersson, Sune Rundgren, Rolf Österman, Sigvard Holmgren, Sven Petersson.

Inte populärt

Namnbytet var inte populärt bland medlemmarna. En handbollspelare slutade ögonblickligen att vara medlem i idrottsföreningen i och med att den döva identiteten försvann i det nya namnet IF Nercia.

26 år senare bytte idrottsföreningen tillbaka till det gamla namnet "Örebro Dövas Idrottsförening". Det visade sig att det var lättare att få sponsor när företagen visste vem Örebro Dövas Idrottsförening var i stället för IF Nercia. Även medlemmarna ville att det skulle synas att det var döva som deltog i olika idrottsammanhang.

ÖDIF fyller 60 år under 1998 . Gratulerar till jubileet!

Maria Jonsson
och Johnny Schelander

Fortsättning från sid 5

Då fick den stängas för renovering och öppnades igen december samma år. Under tiden fick ungdomsverksamheten flytta tillfälligt till Dövas Förening i Örebro läns lokaler, Rudbecksgatan 33, som låg strax intill.

Saknas papper

Det saknas papper för ÖDU för åren 1974-1978. Det beror främst att mycket av ÖDUs verksamhet ingick i Bilbergska gårdens. Men sedan 1978 började ÖDU vakna igen.

1984 ödelades Bilbergska gården igen av brand och revs ner. Idag 1997 har ÖDU sin administrativa kontor på Dövas Hus, Lagmansgatan 24 A och bedriver sin verksamhet ute på fältet.

Medlemsåldern idag är 0-30 år, med 300 medlemmar. Döva och hörande är välkomna att bli medlemmar i ÖDU. Ungdomsklubben ordnar tema, videokvällar. ÖDU försöker också få kontakt med ungdomar som är arbetslösa. På somrarna ordnar vi ett barnläger "Sommartoppen" för 30 barn under två veckor. Vi har även samarbete med Dövas Förening i Örebro.

På senare tid har ÖDU börjat samarbeta med en ungdomsklubb i England. Målsättningen är att etablera kontakter med andra ungdomsklubbar internationellt.

Nu snart ska vi fira 30 års jubileum och det ser vi fram mot med stor glädje.

Addiswa Stenström

Sveriges enda döva brukspatron?

August Forsell, Nora, 1847 - 1923

Brukspatronen August Forsell är mycket ovanlig i Sverige där för att han trots sin titel faktiskt var döv.

Först några förklarande ord om vad en brukspatron är? Jo, det var en person som ägde och ledde ett järnbruk, pappersbruk eller liknande. Sådana fanns i Sverige sedan 1600-talet och till i början av detta århundrade.

I dag är titeln mycket ovanlig, men den finns, t.ex. vid företaget Skyllbergs bruk nordost om Askersund där ägaren Gustaf Svensson kallas brukspatron. August Forsells far hette Olof Forsell och var också brukspatron. Han föddes 1814 och dog 1875 i Nora. Modern hette Gustava Vilhelmina. Hon föddes 1822 i Örebro och dog 1881 i Nora. Paret fick tre barn:

- August Forsell, som föddes 1847.
- Albert Forsell, född 1848 och död 1894.
- Vilhelmina Forsell, född 1850 och död 1895 i Stockholm.

Stödde dövföreningen

August var det enda av barnen som var döv. Hans föräldrar adopterade också en fosterson, Israel Andersson, född 1848 i Nora, och han var också döv. Han blev senare snickeriarbetare och flyttade till Arboga 1883.

Fadern Olof Forsell stödde Döfstumme-Föreningen ekonomiskt och 1874 blev han hedersledamot (som nummer två) där, enligt ett brev av O.E. Borg till Forsell. Brodern Albert Forsell blev också brukspatron och var en tid riksdagsman i Stockholm. Han var en mycket aktiv och känd person i Noratrakten. Han var mycket rik, men förlorade hela sin förmögenhet under 1880-talet vid en konkurs. Han dog fattig och ogift.

August Forsell. Tidning för Dövstumma 1923/3.

System Vilhelmina, eller Mina som hon kallades förblev också ogift. Hon hade en fosterdotter; Sigrid Agnes Susanna Dahlgren, född 1868. Fosterdotterns föräldrar var döve läraren och dövskoleföreståndaren Jacob Petter Dahlgren, Jakob Nilsgatan 19, Malmö och Anna Kristina Karlsdotter. Mina blev läroverksföreståndarinna i Stockholm. Hon omkom under segling i Marstrand 1895.

Gick på Manilla

De här tre syskonen fick ärva och

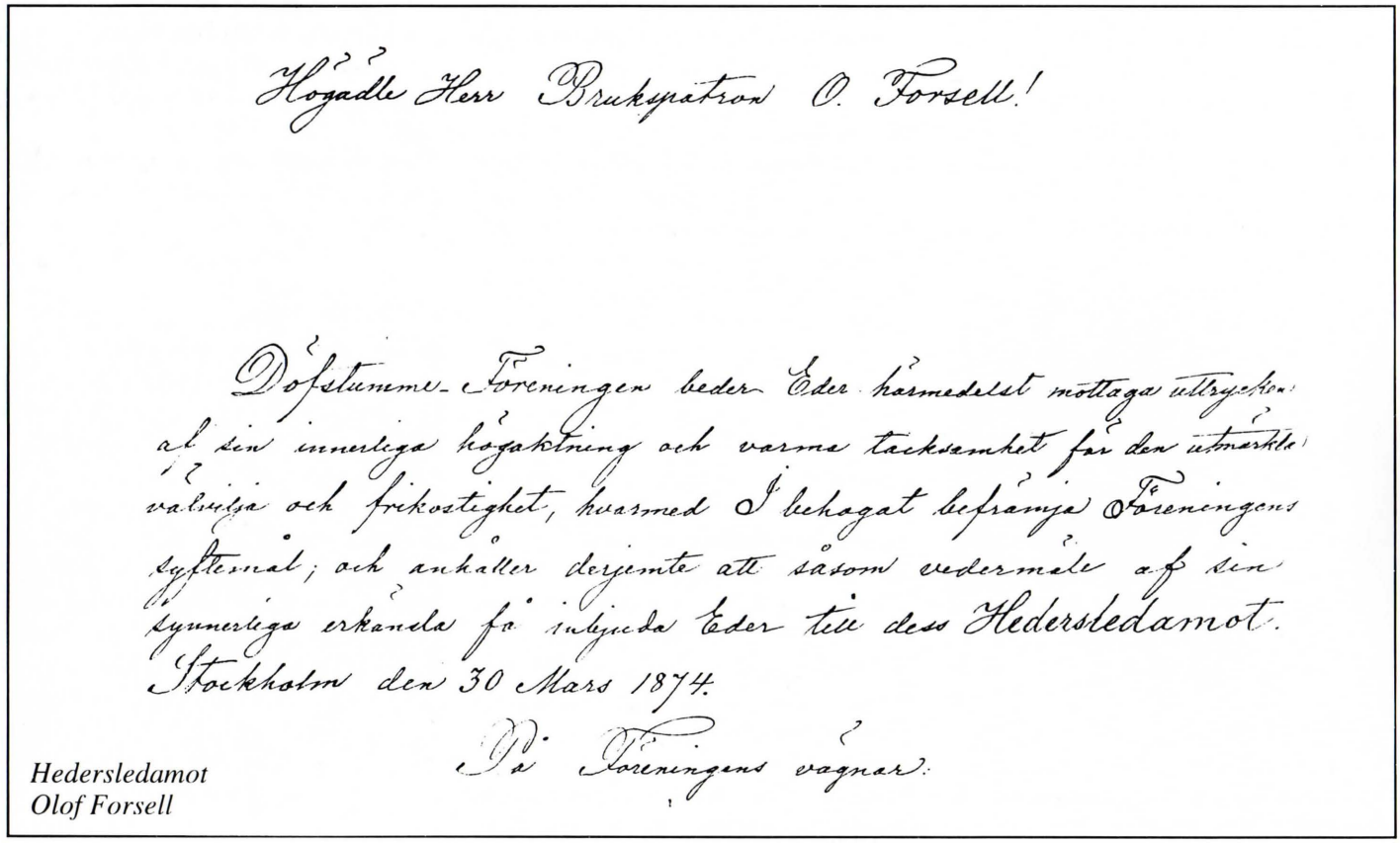

Högädle Herr Brukspatron O. Forsell!

Döfstumme-Föreningen beder Eder härmedelst mottaga uttryck af sin innerliga högaktning och varma tacksamhet för den utmärkta välvilja och frikostighet, hvarmed I behagat befrämja Föreningens syftemål; och anhåller derjemte att såsom vedermäle af sin synnerliga erkänsla få inbjuda Eder till dess Hedersledamot.

Stockholm den 30 Mars 1874.

På Föreningens vägnar:

Hedersledamot Olof Forsell

gemensamt äga en stor bergmansgård, Skofthyttan, utanför Nora. Orsaken till Augusts dövhet ansågs vara att han i sin barndom hade haft en svår sjukdom, som tog bort både hörseln och talförmågan. Han gick sedan på Manillaskolan i Stockholm.

En författare i en bok om Nora säger att *"han kunde både läsa och skriva, han var sättare i ett boktryckeri i Nora, ett bevis på att han hade förstånd och kunskap"*.

Sant är att han under sina tidiga år arbetade som boktryckeriarbetare hos fadern, men sedan blev han bruksägare, boktryckeriägare och brukspatron efter faderns död 1875. Han ägde inte bara Skofthyttan utan också en fjärdedel av aktierna i företaget Gyttorps Sprängämnes AB. Alla aktierna såldes först 1908.

Det här nämnda företaget, som var ett gammalt krutbruk, grundades redan 1858 av Augusts far Olof Forsell.

Systern tolkade

Det intressanta är att han deltog i bolagsstämmorna 1884-1893. Det måste tilläggas att hans syster Mina Forsell deltog vid alla stämmorna tillsammans med August. Jag tror att hon fungerade som tolk för honom under stämmorna. Jag vet dock inte om det skedde på teckenspråk eller skrivtolkning, för det står inget om detta i protokollen.

August deltog i följande stämmor tillsammans med sin syster Mina: Bolagsstämman 1884 i Gyttorp, 1885 i Stockholm, 1887 i Gyttorp, 1888 i Stockholm, 1889 i Stockholm dock biträdd av ombuden E. Olsson, 1890 i Stockholm vald till att justera dagens protokoll, 1891 i Stockholm dock brodern Albert biträdd som ombud, 1893 i Nora.

Det intressanta är också att August inte deltog mera i stämmorna sedan hans syskon gick bort 1894 respektive 1895. Företaget gick sedan i fusion med Nitroglycerin AB i Stockholm 1915. Detta företag hade grundats av den kände Alfred Nobel 1864.

Maria Forsell. Ny Tidning för Sveriges Dövstumma 1916/14.

Efter fusionen flyttade företaget till Gyttorp utanför Nora och finns än idag under namnet Dyno Nobel AB.

Hedersledamot

August gifte sig 1881 med Maria Elisabeth Hamberg, som också var döv. Hon var från Ålems socken, Kalmar län, född 25/9 1856 och död 1938. De fick två döttrar:

- Disa Maria Vilhelmina, född 19/3 1883 i Örebro.
- Ina Elsa Augusta, född 12/9 1886 i Skofthyttan.

August flyttade från Nora 1882 till Örebro, men återvände till Skofthyttan 1883. 1891 sålde paret Skofthyttan och flyttade till Stockholm (Adolf Fredriks församling) och blev kvar där.

Olof Forsell. Från Bergslag och Hembygd, Örebro 1982.

I Stockholm umgicks han ofta med bl a Johan Johansson från Nora. Denne var en känd författare och historiker. Han skrev dagböcker och gav ut böcker om Noraområdet. Redan från början blev August aktiv i Döfstumföreningen i Stockholm.

1893 blev August liksom sin far hedersledamot i föreningen. Också hans hustru Maria blev det 1928. August blev kassör där 1896-1901 och styrelseledamot 1906-1908.

Hustrun Maria var också styrelseledamot 1896-1898 och 1923. Hon var med och bildade Föreningen till förmån för Stockholms döfstumhem 1908. Hemmet fanns kvar till 1977, då det lades ner.

Hon stod också bakom bildandet av De döfstummas kvinnoförening 1 januari 1896. August Forsell dog 1923 i Stockholm. Det finns lite material här och där om honom i olika arkiv. Allmänt kan jag nämna att det har funnits döva företagsägare eller aktieägare. Här finns ett område att forska i och lyfta fram dövas roll inom näringslivet i Sverige genom historien.

Carl Magnus Lindgren

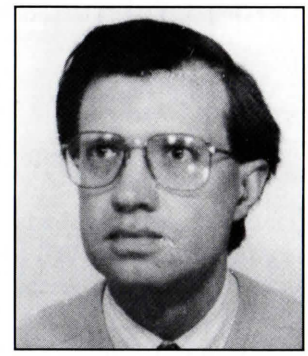

Carl Magnus Lindgren

Lite fakta om mig själv och Örebro läns Företagsarkiv (sedan årsskiftet Arkivcentrum Örebro län)

❑ Jag är döv arkivarie på Örebro läns Företagsarkiv och har arbetat där sedan 1986. Företagsarkivet bildades redan 1977. Då omfattade det bara Örebro kommun.

1985 blev det ett länsarkiv för hela Örebro län. Vi har nu ett samarbete med Folkrörelsernas arkiv i Örebro med t ex gemensam chef och lokaler. I detta arkiv förvaras handlingar efter Dövas Förening i Örebro Län. Företagsarkivet tar emot olika företags arkiv och hjälper också till i arkivfrågor. Några exempel på material från företagsarkivet kommer här:

- Gyttorps Sprängämnes AB:s arkiv om August Forsell.
- Bidrag till döva i Hasselfors bruksarkiv och Örebro Kafé AB:s arkiv.
- Uppgift om elbelysning till döfstumskolan i Örebro 1899 i Örebro Elektriska AB.
- Porla brunnsarkiv (besöksliggare plus sjukliggare).
- Loka brunnsarkiv, (liggare). I den finns t ex uppgifter om 10 döva personer från åren 1774-1782. Efter brunnsdrickningen blev 4 friska, 2 förbättrade, 2 lindrigade och 2 obotliga.

Det finns ett antal företagsarkiv runt om Sverige, bl a i Stockholm, Eskilstuna, Härnösand, Helsingborg, Karlstad och Västerås. Dit kan man åka och börja forska om döva företagare.

Carl Magnus Lindgren

Arkiv Centrum
Örebro län

En inflytelserik välgörare

Gustaf Wilhelm Gumaelius 1790-1878

Vem var Gustaf Wilhelm Gumaelius? 1810 var det kris i Sverige. Finland hade förlorats, en kung hade avsatts och en kronprins hade dött. Samtidigt inträffade det Fersenska mordet i Stockholm, så av säkerhetsskäl förlades riksdagen 1810 i Örebro. Där valdes Karl XIV Johan Bernadotte som tronföljare.

Pär Aron Borg bildade sin dövskola under hösten 1808. Han var i Örebro i samband med riksdagen 1810 för att försöka erhålla beviljat statsbidrag till sin dövskola. Men det dröjde ett tag innan riksens ständer betalade ut det. Det utbetalades sedan med hjälp av skatt på överflödsvaror, dvs tobaksblad.

Karl XIV Johan Bernadotte var gift med Désireé. Désireé kom till Sverige men vantrivdes och återkom till Sverige först i samband med sin son Oskar I:s bröllop 1823.

Revisor för Manilla

Som drottning blev Désireé Manillaskolans beskyddare. Drottning Désireé lärde sig aldrig vårt svenska språk. Inom hovet pratade man franska. Men ändå har drottning Désireé 1851 skrivit under sitt namn om revision av Manillaskolans räkenskaper för åren 1848-1850 på svenska. Bland revisorerna utnämndes Gustaf Wilhelm Gumaelius.

Vem var denne person Gumaelius? Jo, vid denna tid var Gustaf Wilhelm Gumaelius kyrkoherde, prost vid Viby och Tångeråsa församlingar. Församlingarna ligger ungefär 4 mil söder om Örebro. Redan då var han mycket aktiv inom det "Götiska förbundet" och inom andra sammanhang. Jag vet inte varför Désireé 1851 valde honom som revisor för Manillaskolan.

Gustaf Wilhelm Gumaelius

1851 blev Gumaelius prost i Nikolai församling, Örebro. Han blev invald i Örebro läns allmänna fattigvårdsstyrelse 1853. Gustaf Gumaelius byggde upp folkskolan, bildade sockenbiblioteket, som idag är Örebro stadsbibliotek.

"De olyckligas klass"

Sedan blev han ordförande i LandsTinget 1871. Gumaelius lämnade en motion till LandsTinget 1872 om inrättande en dövskola i Örebro. I motionen skrev de om döfstumma och blinda som "olyckligas klass". Förslaget bordlades men en grupp tillsattes med tre personer; prästen Gumaelius, framstående borgare Phragmén och Clevander.

Gruppen lade fram ett förslag till LandsTinget där det beslutades bl a:
skolan skulle vara externat, grunden för undervisning borde bli övning i talande i stället för teckenspråket.

- 1 november 1875 öppnades "Örebro läns undervisningsanstalt för döfstumma" på Nygatan nr 23 (nuvarande nr 30).
- 1877 flyttning till Fabriksgatan 8.
- 1880 till Rudbecksgatan 3.
- 1881 till Sturegatan 5 med invigning där 18 sept 1883.

Donerade 10 000

Gumaelius blev styrelsens förste ordförande för dövstumskolan i Örebro. 1876 donerade änkefru G.W. Forsell i Nora 10.000 kronor för att underlätta egen lokal för dövskskolan. Enligt Dövas Kyrkoblad 2/97 ska Forsells gåva användas inom Örebro län och företrädesvis inom Nora stad och bergslag till föreläsningar och kursverksamhet eller till stödjande av sådan anordning som vidtages för att främja de dövas utveckling i religiöst eller sedligt avseende.

Jehubba Blomkvist

En utställning ordnades för döva 18 april 1877 med en auktion "Bazaren till förmån för döfstumskolan" inbragte 785 kronor med underteckning av rektor Jehubba Blomkvist.

1878 avled prästen GW Gumaelius. Petrus Jehubba Blomkvist blev skolans förste rektor år 1875 fram till 1908. Jehubba var teckenspråkets främste fiende. I dag i Örebro finns det Gumaeliusskolan vid Karlslundsgatan.

Per Eriksson

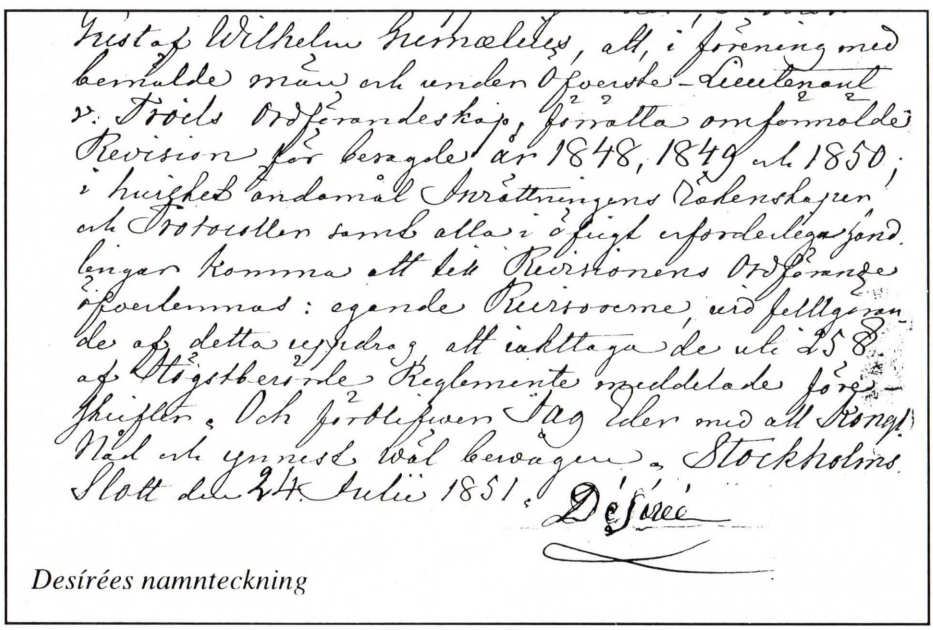

Gustaf Wilhelm Gumaelius, att i förening med bemälde man och under Öfverste-Lieutenant v. Troils Ordförandeskap, förrätta omförmälde Revision för berörde år 1848, 1849 och 1850; i hvilket ändamål Inrättningens Redogörelser och Protokoller samt alla i öfrigt erforderliga handlingar komma att hos Revisionens Ordförande öfverlemnas: egande Revisorerne, vid fullgörandet af detta uppdrag, att iakttaga de uti 25 § af Högstberörde Reglemente meddelade föreskrifter. Och förblifver Jag Eder med all Kongl. Nåd och ynnest väl bevågen. Stockholms Slott den 24 Julii 1851. Désirée

Desirées namnteckning

Riis herrgård

Riis Herrgård

Fröken Elisabeth Danielsson föddes 9 november 1861. Dog i Nors församling, Värmland, 81 år gammal 1 maj 1942.

Den 10 maj 1938 hade Danielsson skrivit ett testamente då hon bodde i lägenhet, Nybrogatan 46, Stockholm. Det framkom att Danielsson hade till kyrkliga dövstumvården (Detta råd fick senare namnet Kyrkliga nämnden för döva och heter nu Kyrkliga rådet för döva och hörselskadade) under diakonistyrelsens förvaltning överlämnat en donation, vari ingick herrgårdsbyggnaden på Riis med tillhörande parkområde i Vålberg.

I testamentet var uttalat en önskan, att Riis skulle få tjäna de dövstummas bästa såsom sommar- och vilohem för behövande kvinnor. Vid bouppteckningen efter den avlidne fanns det ett testamente om kvarlåtenskapen.

Kontanter och lösöret till 2 kuskar, pigor och släkterna samt porträtt av prostina Ivarsson med förgylld ram på Riis och porträtt/fotografier rund förgylld ram av fru Anna Lisa Löwenhielm och tavlorna delades. En del av lösöret bortauktionerades i Stockholm, kulturhistoriska museet i Karlstad och en del behölls på herrgården Riis.

Riis Herrgård, Värmland. Den Kyrkliga dövstumvårdens sommarhem.

"För kvinnliga dövstumma"

Till sist bestämde Elisabeth Danielsson att hennes lösöre och fastighet skulle användas för kvinnliga dövstumma enligt bestämmelse av svenska kyrkans diakonistyrelse, som utgör förvaltning av stiftelse benämnd "Fröken Danielssons Donation" till förmån för dövstumvården. Testamentets bestämmelser:

1) Bilda stiftelse styrelse av svenska kyrkans diakonistyrelse.

2) I förvaltning av medlens användning ska tjänstgörande dövstumpräst deltaga.

3) Kapitalet får inte minskas.

4) Tillgänglig årlig avkastning ska användas att främja den kyrkliga och sociala verksamheten till de dövstummas vård och bästa.

5) Avkastningen ska i första hand komma verksamheten till godo i Svealand, Diakonistyrelsen likväl obetaget, att därest särskilda skäl föreligga, låta landet i dess helhet åtnjuta stöd av detsamma. När Riis hade rustats upp så kunde diakonistyrelsens dövstumvårdsråd på försök driva hemmet till självkostnadspris för själva driften (3 kr/dag).

Dalarö

1944 planerades en husmoderssemester och en kurs i föreningskunskap. Riis herrgård såldes år 1975 för 275.000:-. Gästhemmet Dalarö, sydost om Stockholm, inköptes 1976. Köpesumman lär ha varit 1,3 miljoner kronor. Fastigheten på Dalarö användes av döva för rekreation ungefär 4 veckor per år. Resterande delen av året var den uthyrd till andra. I och med att Dalarö inte var handikappvänlig så ville döva inte åka dit.

Efter två år såldes Dalarö. Försäljningssumman vet vi inte. 1978 beslutade Kammarkollegiet beslut om permutation av vissa fonder. Permutationen avsåg endast en förändring av fondernas förvaltning.

Ett team bestående av teckenspråkstolk Hugo Larsson, Roland Ask och Hans Smedberg, Örebro gjorde en utredning omkring 1980 av Danielssons testamente. På samma gång hittade teamet ett annat testamente från godsägare Gunnar Folke Andersson, född 16 juli 1901 och avliden 19 mars 1975, Säffle, som dödsbodelägare hade efterlämnat till Allmänna Arvsfonden och universiella testamentttagare de Dövas semester hem, Riis herrgård med förvaltning under Kyrkliga nämnden för döva och hörselskadade.

Används för rekreation

Dödsboets behållning var 358.294 kronor. Testamentet bevittnades 9 maj 1975. Teamet åkte till Svenska Kyrkan i Stockholm. Där mottogs de av en sekreterare, som mycket vänlig tog emot teamet. Där fick de veta även om 10-öresinsamlingen. Avkastningen skulle användas av döva pensionärer bosatta i Örbro och Värmlands län till rekreation varje år ungefär 30.000-40.000 kr. Fr o m 1 januari 1985 förvaltas fonderna av Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet (SFRV); Femte dövstumskoledistriktets 10-öre insamlingen, Elisabet Danielssons fond (1942), Folke Andersson (1975), Anna och Konrad Mattson (1954), Clara Johansson (1962), Makarna Jacobsson (1973), Per Johan och Arvida Pettersson (1953), Axel Karlsson (1946), Thore Lindberg (1930), O Forsells gåfva (1876).

För mera information om fonderna, se Dövas Kyrkoblad sid 14, 2/97.

Roland Ask

Salongen, Riis Herrgård, Värmland. Dövstumsvårdsrådets semesterhem

Dummen i Mörby

Eric Ersson, 1811-1895

I hembygdsboken BOKA UM MÄLSA, skriven av John Nerén år 1949 har jag hittat en intressant berättelse om två döva män från Stora Mellösa socken, ungefär 2 mil sydost om Örebro.

Den ena, Eric Ersson är född 11/5 1811 i Racksätter, Götlunda församling och döpt 12/5. Familjen flyttade till ön Valen 1816, som ligger mitt i Hjälmaren. I husförhörsboken 1816-1820, Östra Roten, Stora Mellösa församling, är det noterat om Eric som "Döf och stum". Jag vet inte om Eric bodde i västra eller östra Valen, "Wahln nr 2, Frälse Ω Mantl.

Ön bestod av två delar innan Hjälmaresänkningen ägde rum mellan åren 1877 och 1888, då vattennivån minskades med 1,3 meter. Idag finns öster- och västergården på ön.

1822 bestämde fadern Erik Jonsson att Eric skulle till Kungliga Hufvudstaden dvs Manillaskolan. Eric var inte stor till växten men var mycket kraftig byggd, ovanlig kvick och vig. Eric råkade ofta i slagsmål med jämnåriga grabbar.

Seglade hem igen...

Vid denna tid fick man segla till Stockholm. Föräldrarna och Eric tog sin hjälmarsnipa. Normalt tog det två-tre dagar att segla. I bästa fall kan det gå på en dag. Eric hade lärt sig att segla redan vid 6-7 års ålder med hjälmarsnipan.

Trion kom fram till Munkbron vid åttatiden på morgonen. De gick till Manillaskolan på Djurgården. Där fick de besked att Pär Aron Borg inte kunde ta emot förrän kl 11 men de fick förslaget att gå ner till trädgården och smaka av bären.

Plötsligt försvann Eric med hjälmarsnipan. Föräldrarna började leta efter honom och frågade ortsbefolkningen. Till slut fick de napp hos tre gummor. De berättade att Eric rodde ensam ut på Mälaren trots deras rop. Då förstod föräldrarna att han var på väg hem till ön Valen.

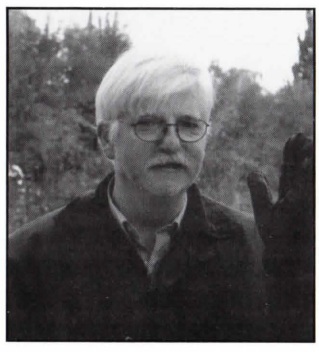

Nils A Wahlquist

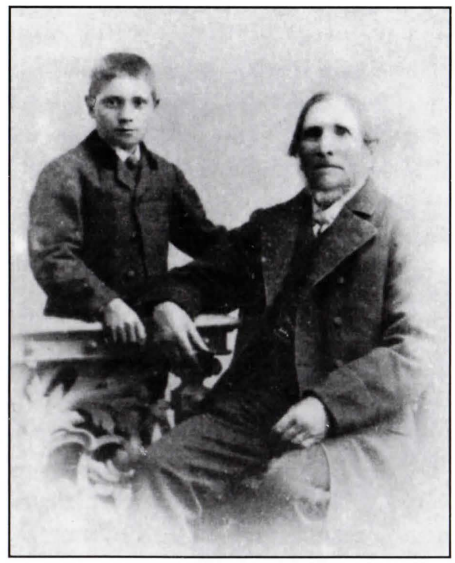

Erker Ersson med ett av sina barnbarn

I lugn och ro återvände föräldrarna till hemmet. Fadern förstod att Eric behövde vara hemma och arbeta. Erics sysselsättning var jakt, fiske, lantgården och bränneri.

Fadern var en förmögen bonde. När han dog så överlämnades inte mindre än 6 gårdar; två i Götlunda, en på Valen och tre i Stora Mellösa.

Hemmagjorda tecken

Eric gifte sig tidigt och fick tre friska barn. Under 1830-talet kallades Eric för Erker. Erker tog över de två gårdarna i Vallby.

Under gudstjänsterna brukade Erker träffa en annan jämnårig "dummen" man från Resta. De började "prata" med varandra dvs använde hemmagjorda tecken. De kunde bara hänga med på psalmernas nummer. Låtsades att kunna följa med men kunde bara några ord i psalmboken. Bara de två kunde förstå varandra. Ett 50-tal tecken är beskrivna i hembygdsboken, t ex soldat tecknades "genom att föra bägge händerna till vänster sida på ungefär samma sätt som om man skyldrar gevär". Springa antyddes genom att springa ett par steg.

Erker dog 5/1 1895 som fördelsman, Mörby med dödsorsaken "aftynande". Att läsa hembygdsböcker kan vara ett bra tips att hitta berättelser om döva förr i tiden.

Nils A Wahlquist

Dövhistorisk

Rundvandringen skedde i den gamla dövskolan, numera Stureskolan, Sturegatan/Floragatan just vid stadsparken.

Genom tillmötesgående av studierektorn fick SDHS låna nyckel. På så vis fick vi gå in i alla gamla klassrum, rektorns expedition, slöjdsalar, skolkök, gymnastikrum mm. Deltagarna hade mycket glädje och det berättades mycket om skolan förr i tiden. Man kunde då se vilka förändringar som har sketts i olika rum innan dövskolan lades ner och flyttades till nuvarande dövskolan Birgittaskolan 1962.

För många var det en härlig och nostalgisk rundvandring i dövskolan. Alla reagerade mycket olika. En elev fick gåshud när personen för första gången på 40 år gick in i sitt gamla klassrum.

En annan örebroelev berättade om hur dålig lärarna var på att undervisa inom sexualkunskap med sina hemmagjorda tecken. En lärare "klappade ihop händerna" framför en elev om han hade "gjort" det. "Ja", svarade eleven och pekade på flera flickor; med dem har jag "gjort" det.

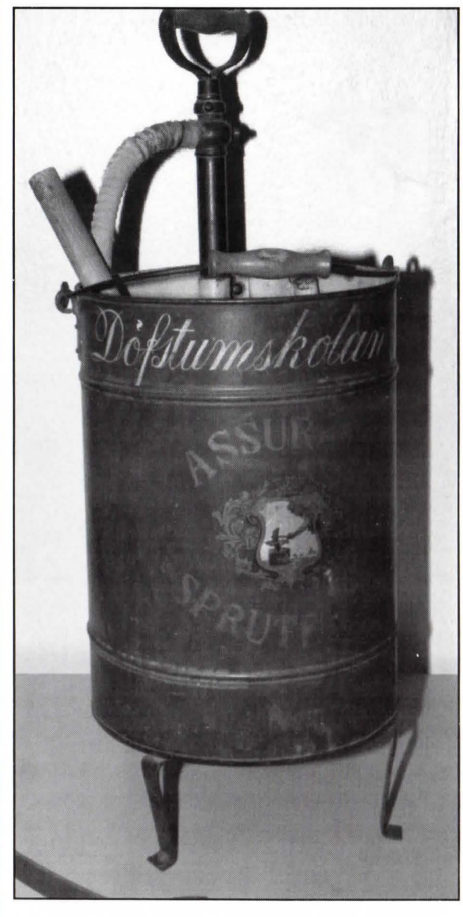

Brandsprutan.

vandring i Örebros gamla dövskola

Ovan: F d örebroelever står på var sin rad utanför ingången till dövskolan - precis som förr i tiden!.

Till vänster: Äkta gamla örebroelever på trappan till dövskolan.

Till häger: Ingalill Berggren, ordförande i Dövas förening i Örebro län, berättar om föreningen.

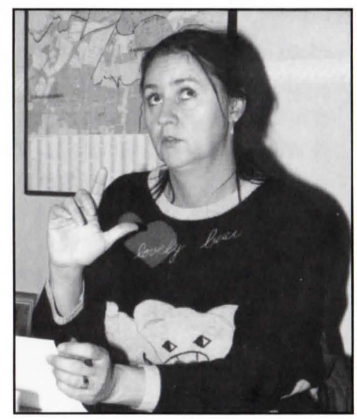

Följden blev att just de utpekade flickorna fick åka på en gång till sjukhuset och bli läkarundersökta. Läraren menade just "samlag" och eleven menade "kyss".

Så tokigt kunde det vara när det inte fanns riktig kommunikation sins emellan!

Egen lokal

Inne i skolan fanns kvar en gammal brandspruta. Texten "Döfstumskolan" visar att den är gjord före 1906 då rättstavningsreformen antogs av Riksdagen så att "f" ändrades till "v".

Vandringen avslutades på Dövas Hus, Lagmansgatan 24 A. Där fick deltagarna fika.

Dövas Förening i Örebros ordförande Ingalill Berggren berättade kort om husets uppkomst med var föreningen har haft sina lokaler genom årens lopp. En röd tråd har varit genom alla år att ha en lokal på egna villkor. Inte att behöva dela med andra hörande.

Avlutningsvis berättade ordföranden om vilka ordförande dövas förening har haft genom alla år t ex Sofia Winqvist (hörande), Gottfrid Hjelm, Hilding Zommarin (hörande), Tore Petersson, Hans Smedberg, Lennart Åström, Tord Lind, Curt Ljungberg, Maria Svensson och till sist hon själv Ingalill Berggren.

Per Eriksson

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress
SDHS, c/o Eriksson
Räntmästargatan 85
702 25 Örebro

Posttidning B

SIH Läromedel

Mitt persontecken "mustasch" för Tord Lind finns kvar fast än den är nu bortrakad. Jag ska berätta om Läroplanen LPO 94, SDR:s handlingsprogram, lite om SIH:s produktion, framtida visioner men inte om multimedia. Ni allihopa som är här på seminariet är ju multimedialt med ert teckenspråk.

Läroplanen för dövskolan kom till 1994 och har utvecklats. Dessförinnan ingick dövskolan i hörandes läroplan. I princip följer dövskolan samma plan som hörandes med undantag för vissa ämnen som t ex rytmik och teckenspråk.

Historia är en förändringsprocess. För att förstå vad som sker idag och ha beredskap inför framtiden är det nödvändigt att känna till bakgrunden. Syftet är att använda historien som ett verktyg.

Eleverna ska kunna lära sig att kunna bedöma sanningen i historien. Det är också viktigt att kunna känna till hembygdens historia. Även är det bra att veta om en dövskolas bakgrundshistoria med dess omgivning. Vänerskolan och Östervångsskolan har nu gjort sin historia. Birgittaskolan är nu på gång med sin och så småningom kommer Kristinaskolans också.

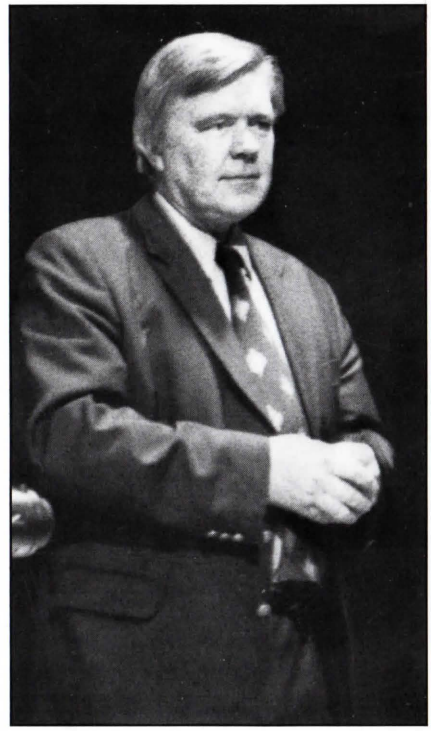

Tord Lind

Syftet är att eleven ska kunna redogöra hur människor har levt i olika miljöer och tider i Sverige samt på andra platser i världen.

Dövas historia behövs

I den särskilda läroplanen för dövlärare är det en strävan att ha kunskap om teckenspråkets historia. Även veta hur dövas kultur har förmedlats muntligt generation efter generation. Till sist känna till om dövas organisationer nationellt och internationellt.

I Sveriges Dövas Riksförbunds handlingsprogram 1996 är det ett krav att dövas historia ska vara som ett skolämne. Dövas historia finns inte som ett ämne, vare sig i dövskolan eller i gymnasieskolan för döva. Dövas historia och kultur är viktig för döva barn och måste därför finnas med i undervisningen i ämnena historia och samhällskunskap.

Allt sedan 1993 har SIH tagit fram olika material om dövas historia. Den första var del 1 dövas historia av Per Eriksson. Sedan har SIH producerat flera böcker, som är skrivna av hörande och döva. Robin Holmstedt har författat "Götaverken", dövas arbetsliv. Nana Fischer "Papi och Jag", om sin uppväxttid som jude i Tyskland. Anneli Örlegård "Östervångsskolan" 125 år. Lars Kruth "En tyst värld - full av liv". Maria Hermanson håller på med Birgittaskolans historia.

Kunskapsbank

Alla dessa omnämnda är döva vilket känns stimulerande. Åsa Hammar och Bo Andersson har antingen ensamma eller tillsammans gjort flera böcker, som utgivits på SIH.

Men det är även viktigt att videofilma äldre döva om deras upplevelser förr i tiden av exempelvis Dahlin och Lundberg.

Visionen i framtiden är att det ska komma fram flera döva författare/forskare. Det skulle vara bra att kunna samla all dövhistoria i en tillgänglig kunskapsbank, t ex internet för att få fram uppgifter. Det behövs dövhistoria på teckenspråk, döv professor i dövhistoria och dövkulturcenter centralt och i varje region i Sverige.

Till sist beror det mycket på eget engagemang hur man ska kunna undervisa dövas historia i skolan. Man ska kunna plocka fram olika bitar för att undervisa döva elever, som i sin tur blir nyfikna och forskar vidare.

Tord Lind

Styrelse 1997-99 för Sveriges Döv Historiska Sällskap:
Per Eriksson, ordförande och kassör, Anneli Örlegård, sekreterare Ulla-Bell Thorin, ledamot Robin Holmstedt, ledamot Tomas Hedberg, ledamot. Postmottagare: c/o Eriksson Räntmästargatan 85 702 25 Örebro. Medlemskap för enskilda 100:- och organisationer 250:-/år. Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar. Pg 85 41 21-1.